

A Nemzeti Együttműködés Rendszere és az organikus államelmélet

Koncepcionális vázlat*

SEBŐK MIKLÓS

A jelen írás célja egy koncepcionális vázlat meghatározása a 2010 utáni magyar kormányzati államfelfogás értelmezéséhez. Ennek során egyetlen központi gondolat kifejtésére vállalkozunk. Egy olyan, a szóban forgó időszakot meghatározó államfelfogást mutatunk be, mely eddig jelentőségéhez mérten kevés figyelmet kapott: az organikus államelméletet.

Az organikus állam eszméjének évezredek hagyománya van a politikai és jogi gondolkodás történetében. Mint Huoranszki megjegyzi, „az organikus államelmélet egyházi eredetű tan”¹ Ennek egyik kulcsforrása Pál rómaiakhoz intézett levele: „Mert ahogy egy testben több tagunk van, s más a szerepe minden tagnak, sokan egy test vagyunk Krisztusban, egyenként azonban tagjai vagyunk egymásnak”. Ezt követően a középkorban, de még a XVIII–XIX. századi szerződéselméletekben is gyakori feltevés az állam morális egészként való felfogása, mely állam egységes és egyetlen akaratot közvetít.

A fogalom hasonlóan sikeres karriert futott be a magyar politikai gondolkodásban is, elsősorban a Szent Korona-tanhoz kapcsolódóan. Lánczi András arról ír, hogy eszmetörténeti értelemben a magyar államfelfogás „két támasztékon nyugodott: a szent korona-tanon és az állam organikus felfogásán”² Pokol Béla pedig azt emeli ki, hogy „a szentkorona-eszme és az organikus állameszme összeolvadása Werbőczy ideje előtt történt meg, mivel a magyar birodalom mint test és az egyes csatolt részek mint ennek tagjai merültek fel egyre inkább az 1400-as évek első évtizedeitől”³ Werbőczy a „Szentkorona tagjaiként” határozza meg a rendeket, ami szintén az organikus államfelfogást tükrözi. Lánczi áttekintése szerint „a magyar politikai gondolkodás hagyományában az organikus állameszme nemcsak túlélte a felvilágosodást, de akadémiai körökben axiómaként kezelték az állam illetén ér-

* A szerkesztő – a szerző kérésére – a kötetben való közlés érdekében szakmailag lektoráltatta a tanulmányt.

¹ Huoranszki Ferenc: A „modern” társadalmi szerződéselméletek problémái. *Politikatudományi Szemle*, 1992/1. szám. 21. o.

² Lánczi András: A politika mint tradíció. *Politikatudományi Szemle*, 1994/2. szám. 92–108. o.

³ Pokol Béla: Alkotmányozás és a Szentkorona-eszme. *Jogelméleti Szemle*, 2011/1. szám.

telmezését”.⁴ A magyar politikatudományi hagyományban többek között Concha Győző volt a konzervatív organikus államelmélet képviselője.⁵ Lánczi ennek kapcsán megjegyzi, hogy „Concha egész munkásságának alapja Hegel politikai filozófiája. A *Politika* című fő műve Hegel *Jogfilozófiájának* az alkalmazása, bővítése, továbbgondolása.”

Hegel jelentőségét az államszervezettel és bürokráciával foglalkozó politikatudományi szakcikkek és kézikönyvek rendre elismerik. Az állam- és bürokráciaelmélet Weber-féle klasszikus kifejtése is érdemben épít a hegeli előzményekre. Az elméleti kapcsolódások mellett Shaw azt emeli ki, hogy a bürokrácia hegeli ideáltípusa ugyanolyan átfogó, mint Weber hasonló elméleti kerete.⁶ Jackson pedig egyenesen azt mutatja ki, hogy az adminisztratív állam Weber által leírt tíz tulajdonságából hét visszavezethető Hegel *Jogfilozófiájára*.⁷ Hegel az egyik klasszikus, a magyar eszmétörténetre is mély hatást gyakorló kifejtését nyújtja az organikus államelméletnek.⁸ Számunkra ugyanakkor legalább annyira fontos, hogy egy olyan kidolgozottságú ideáltípust kínál fel, mely alkalmassá teszi a magyar politikai fejlődésre való alkalmazására és ennek eddig kevésbé elemzett sajátosságainak feltárására.

A hegeli organikus államfelfogás és a Fidesz 2010 utáni államfelfogása

Orbán Viktor második kormánya és az őt támogató parlamenti többség 2010-től radikális változásokat kezdeményezett a magyar politikában. A rendszerváltás húsz évének tapasztalatait elemezve a kormánytöbbség új alkotmányt fogadott el, és gyökeres közpolitikai fordulat végrehajtásáról határozott. Az új kormány államfelfogása szintén drasztikusan különbözött a korábbi nyolc év során megszokottól.

A magyar politikai fejlődés e fordulata, az új helyzet leírása jelentős kihívást jelentett a politikai elemzés, valamint az akadémiai politikatudomány és politikai gazdaságtan számára is, aminek szerzők sora igyekezett megfelelni. Bizonyos esetekben a vita a változások kiterjedtségére összpontosított (például arra, hogy rendszer- vagy rezsimváltás történt-e⁹). Mások fogalmi innovációkkal próbálták megragadni az új rezsim lényegét (lásd például a korrupcióra és klientúraépítésre fókuszáló maffiaál-

⁴ Lánczi: *idézett mű*, 96. o.

⁵ Koi Gyula: Concha Győző élete és munkái. *Államtudományi Műhelytanulmányok*, 2016/35. szám. 1–20. o.

⁶ Shaw, Carl: Hegel's Theory of Modern Bureaucracy. *American Political Science Review*, 1992/2. szám. 381–389. o.

⁷ Jackson, Michael W.: Bureaucracy in Hegel's political theory. *Administration & Society*, 1986/2. szám. 139–157. o.

⁸ Hegel, Georg Wilhelm Friedrich: *A jogfilozófia alapvonalai*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1971.

⁹ Körösnéyi András: A magyar demokrácia három szakasza és az Orbán-rezsim. In Körösnéyi (szerk.): *A magyar politikai rendszer – negyedszázad után*. Budapest, Osiris Kiadó, 2015. 401–422. o.

lam-koncepciót¹⁰), vagy éppenséggel a „nemzeti”-konzervatív kurzus történeti folytonosságaira és a belföldi tőketulajdonosok érdekeire hívták fel a figyelmet.¹¹ Orbán Viktor 2014-es beszéde,¹² melyben az illiberális államról értekezett, új lendületet adott az illiberalizáció-, illetve a „hibridizáció”-értelmezéseknek.¹³

A kormány politikáját nyíltan támogató szerzők változó elvontsági szinten, de szintén kísérletet tettek az új helyzet értelmezésére. Ugyanúgy születtek az ideológiák végéről és a pragmatizmus beköszöntéről szóló értekezések,¹⁴ mint egy sajátos új állammodellt felvázoló elemzések. Ezek közül – a Századvég Alapítvány kormányzati kötődése miatt is – különösen érdekes az ún. neoweberiánus állam elmélete.¹⁵ G. Fodor és Stumpf a weberi államfelfogás felől értelmezik az államfejlődés aktuális eredményeit és feladatait. A gondolati irányzatnak első folyamában fontos orgánuma volt a 2007-től szintén a Századvég által kiadott *Nemzeti Érdek* című folyóirat.

Véleményünk szerint a 2010 utáni magyar politikai fejlődés recepciójának három hiányossága van. Egyfelől a diskurzusok egy része erősen átpolitizálódott. Másrészt a politikai rendszerre és ideológiákra összpontosító tudományos viták során elsikkadt a fejlemények egyik fontos aspektusa, az államról való gondolkodás és az államélet átalakulása. Harmadrészt, azok a neoweberiánus államelmélet honosítására vonatkozó kísérletek, amelyek – még a kormányváltás előtt – programot adtak a kormányzás átalakítására, a 2010 utáni folyamatok fényében jobbra elveszítették relevanciájukat.

A 2010 utáni államfejlődés történeti jelentősége ugyanakkor indokolja a tudományos igényű tárgyalást. A kormány, a Fidesz és Orbán Viktor 2010 utáni államfelfogásában van rendszer és logika, s ennek elemzése közelebb vihet a korszak megértéséhez. Ezen államfelfogás szorosan kapcsolódik a magyar eszmetörténetben is fontos szerepet játszó organikus állameszméhez, melynek egyik legfontosabb eszmetörténeti fejezete Hegel államelmélete.

¹⁰ Magyar, Bálint: *Magyar polip. A posztkommunista maffiaállam*. Budapest, Noran Libro Kiadó, 2013.

¹¹ Artner Annamária – Szigeti Péter: Stabilizálódott a „nemzeti”-konzervatív Magyarország dominanciája a parlamenti választásokon. *Ezredvég*, 2014/7–8. szám. 99–103. o.

¹² <http://www.kormany.hu/hu/a-miniszterelnok/beszedekek-publikaciok-interjuk/a-munkaalapu-alam-korszaka-kovetkezik>. Letöltésének dátuma: 2017. március 28.

¹³ Böcskei Balázs: From Liberal Democracy to Illiberalism. *Studia Politica: Romanian Political Science Review*, 2016/3. szám; Gyulai Attila – Juliane Stein-Zalai: Hibrid rezsimek és a szürke zóna. Új válaszok a politikai rezsimek rendszertanának örök kérdéseire. *Metszetek, Társadalomtudományi folyóirat*, 2016/2. szám. 42–59. o.; Körösnéyi András – Patkós Veronika: Liberális és illiberális populizmus: Berlusconi és Orbán politikai vezetése. *Politikatudományi Szemle*, 2015/2. szám. 29–54. o.

¹⁴ G. Fodor Gábor, Fűrész Gábor és Giró-Szász András: *Az ideológiák vége. A Nemzeti Együttműködés Rendszere*. Budapest, Századvég Alapítvány, 2010.

¹⁵ G. Fodor Gábor – Stumpf István: A ’jó kormányzás’ két értelme avagy a demokratikus kormányzás programja és feltételei. *Nemzeti Érdek*, 2007/3. szám. 76–95. o.; G. Fodor Gábor – Stumpf István: Neoweberi állam és jó kormányzás. *Nemzeti Érdek*, 2008/2. szám. 5–26. o.

Hegel szerint az állam az objektív szellem, és magának az egyénnek csak úgy van „objektivitása, igazsága és erkölcsisége, hogy tagja az államnak”. E rész-egész viszony szemben áll a liberális hagyomány egyéni jogokat hangsúlyozó felfogásával. Ezen alapgondolatnak számos következménye van az államszervezet és a közügyek intézése kapcsán. Ezek közül itt azokat emeljük ki, amelyek a Nemzeti Együttműködés Rendszerének elemzése kapcsán is kulcsfontosságúak.

Az első az *egyén és az állam viszonyának organikus felfogása*, szemben az egyéni jogokra épülő liberális megközelítéssel. A második az *állam, mint az általános érdek, avagy a közjó letéteményese*, szemben az egyének jólétére potenciálisan veszélyt jelentő, s ezért korlátozandó, hatalmi ágakra bontandó állammal. A harmadik a fejedelem (mint koherens döntéshozó), a törvény (mint objektív szellem) és a végrehajtó hatalom sajátos *munkamegosztása* a közjó érvényesítésében. A negyedik a *bürokrácia* „általános rendként” való meghatározása, ideértve a hivatalnoki etosz és a bürokratikus gyakorlat kérdéseit is. Az ötödik az állami ügyek *centralizált*, de az alulról jövő információkat is felhasználó kezelése. Az alábbiakban ezen elvek megvalósulását vizsgáljuk a Fidesz–KDNP-kormány 2010 utáni államfelfogása és közpolitikai gyakorlata kapcsán.

AZ ÁLLAM ÉS AZ EGYÉN

A 2010-es fordulat egyik legnyilvánvalóbb jele az állam és az egyén viszonyának átalakulása. Megjelenik a hegeli egység-gondolat, mely az állampolgárokat nem önmagukban, hanem egy náluk nagyobb egész részeként értelmezi. A Fidesz 2010-es választási győzelme után elfogadott „Nemzeti Együttműködésről” szóló politikai nyilatkozat,¹⁶ valamint A Nemzeti Együttműködés Programja¹⁷ mint kormányprogram (a továbbiakban összevonva: Program) lefekteti ennek kapcsán az „új rendszer” alapelveit.

„A magyar választók azt üzenték mindnyájunknak, hogy igaza a nemzeti egységnek van, a győztes feladata pedig az, hogy a nemzeti egységet és annak igazságát védje, képviselje – és legyőzzön minden olyan jelenséget, erőt és törekvést, amely a nemzeti egységgel szembe fordul, azt veszélyezteti.”

Az egység-fogalom ihlette a vonatkozó ideológia (*A Nemzeti Együttműködés Rendszere*) elnevezését is, ahol az *együttműködés* kötelezettsége az egység közös céljairól szintén a hegeli egyén-állam viszony fontos jellemzője, hasonlóan ennek szinoni-

¹⁶ Lásd http://2010-2014.kormany.hu/download/d/56/00000/politikai_nyilatkozat.pdf#!DocumentBrowse

¹⁷ Lásd <http://www.parlament.hu/irom39/00047/00047.pdf>

májához, az összefogáshoz: „a Nemzeti Együttműködés Rendszerében megtestesülő összefogással képesek leszünk megváltoztatni Magyarország jövőjét, erőssé és sikeresse tenni hazánkat”.

Az együttműködés „a társadalommá szerveződés alapvető értelme és célja”, a „társadalmi kohéziót tudatosan újjáélesztő, közösséget formáló” erő. Ebből az is következik, hogy az egyéni és a közösségi haszon elválaszthatatlan, melyre jó példa az egészségmegőrzés: „Mindannyian vegyünk részt a közös jövő felépítésében – hiszen az egyén és a közösség sikere egy tőről fakad.” Ugyanez a gondolat több helyen is megjelenik a szövegben (lásd például „az egyes ember egészségének megőrzésébe fektetett közösségi pénz nemcsak egyéni, de közösségi hasznot is teremt”).

Ahogy Hegel, úgy a Nemzeti Együttműködés Rendszere számára is fontos a népi legitimitáció, akkor is, ha – részben történeti okok miatt – ezt más technikai megoldással látják megteremthetőnek. A 2010 utáni új rendszer nem jöhetett volna létre, ha nem történik meg az ún. fülkeforradalom: „A magyar nemzet 2010 tavaszán újra összegyűjtötte életerejét, és a szavazófülkékben sikeres forradalmat vitt véghez. [...] A magyarok egy új rendszer, a Nemzeti Együttműködés Rendszerének megalapításáról döntöttek. A magyar nemzet e történelmi tettével arra kötelezte a megalakuló Országgyűlést és a felálló új kormányt, hogy elszántan, megalkuvást nem ismerve és rendíthetetlenül irányítsák azt a munkát, amellyel Magyarország fel fogja építeni a Nemzeti Együttműködés Rendszerét.”

AZ ÁLLAM ÉS AZ ÁLTALÁNOS ÉRDEK

A második hegeli államelméleti fogalom, amely megjelenik a 2010 utáni időszakban a (nemzet)állam és az általános érdek minden más szempontot kizáró azonosítása. Míg 2010 előtt a közérdek egy prizmaszerű fogalomként jelent meg, mely mindig másfelé verte vissza a fényét, s ugyanúgy beletartozott az üzleti szereplők, a fogyasztók, mint az Európai Unió érdeke, addig 2010 után ez a kép letisztult.

Ahogy a Program fogalmaz: az új társadalmi szerződést forradalmi erejű nemzeti egység alkotta meg, amely a magyar nemzet közakarátát fejezi ki. „A nemzet közakarátát semmilyen látható és láthatatlan politikai paktum nem írhatja felül, és semmilyen részérdek nem kérdőjelezheti meg.” Az immár a közjó szolgálatát végző s az ennek megfelelő jelzővel felvértezett „jó állam” így lesz „a társadalmiság képviselője”: „Olyan kiegyensúlyozott államra van szükség, amely mindenkit együttes cselekvésre ösztönöz. Erős államra, amely mindenekelőtt a közérdeket, nemzetünk érdekét szolgálja, nem egy kiváltságos szűk elit üzleti érdekeit.”

A hegeli terminológia szinte szó szerinti használata élesen szemben áll a 2002 és 2010 között dominánsan érvényesülő *governance* típusú kormányzásfelfogással. A változás jelentősége ugyanakkor csak akkor rajzolódik ki teljesen, ha az elv alkalmazásának közpolitikai következményeit is nézzük. A leglátványosabb, egyben

politikailag legnagyobb vihart kavarázó intézkedés az akciótervben a magánnyugdíj-pénztárak államosítása volt.

Mint látszik, a Fidesz államfelfogása követi Hegelt abban, hogy az államban találja meg az általános érdek mint az érdekek egyensúlyának egyetlen letéteményesét. Az állam kapcsolja a partikuláris érdekeket az univerzálisához: a családban az érzelmek, a polgári társadalomban az önérdek uralkodik. Mindkettő leárnyékolja a racionális cselekvést. Csak az állam lehet képes a szubsztantív racionalitás felismerésére és az ennek megfelelő cselekvésre. Az állam pedig csak akkor képes ezt a funkcióját ellátni, ha maga is organikus egységként lép fel, ahol a jobb kéz tudja, hogy mit csinál a bal. Ez egyben már a hatalommegosztás problémájának exponálása is.

A HATALMI ÁGAK SZEREPE ÉS AZ ÁLLAMÜGYEK CENTRALIZÁCIÓJA

A harmadik hegeli tézis a fejedelem (mint koherens döntéshozó), a törvény (mint objektív szellem) és a végrehajtó hatalom sajátos munkamegosztására vonatkozik. Mint említettük, ez eltér a hatalommegosztás klasszikus nézetétől, mely többek között az Egyesült Államok alkotmányában is megjelenik. A hatalmi ágak a Nemzeti Együttműködés Rendszerében nem ellenőrzik egymást, hanem együttműködnek. Ahogy Orbán Viktor fogalmazott a Bloomberg hírügynökségnek adott 2014-es interjújában: „a fékek és ellensúlyok rendszerének csak az Egyesült Államokban van jelentése”¹⁸

A kormány felismerte, hogy az új műsorhoz olyan új emberek kellenek, akik osztyák ezt az államfelfogást. Schmitt Pál 2010-es köztársasági elnöki megválasztása előtt a következőképpen fogalmazott: „Megválasztása esetén nem lenne a kormány törvényalkotási lendületének gátja, sőt motorja lenne annak, az ellenőrzése és a kiegyensúlyozása, hogy olyan törvények szülessenek, amelyek a közjó és mindenki javát szolgálják”¹⁹

A 2010 előtti közjogi berendezkedésben ugyanakkor nem a köztársasági elnök jelentette az egységes „kormányzati hatalmi” fellépés legfontosabb ellensúlyát. Az Alkotmánybíróság, a bírósági rendszer, az önkormányzatok horizontális vagy vertikális értelemben mind a hatalommegosztás intézményei voltak, az ennek megfelelő politikai és intézményes autonómiával, valamint erőforrásokkal. Az alternatív hatalmi struktúrák 2010 utáni leépítése jól dokumentált a jogtudományi szakirodalomban²⁰ és az ellenzéki sajtóban egyaránt.

¹⁸ Lásd http://www.portfolio.hu/gazdasag/orban_ujra_beszelt_az_illiberalis_demokraciarol.207881.html

¹⁹ Lásd http://24.hu/belfold/2010/06/24/schmitt_nem_gatolja_majd/

²⁰ Jakab András – Gajduscheck György (szerk.): *A magyar jogrendszer állapota*. Budapest, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Jogtudományi Intézet, 2016.

E folyamat állatorvosi lova a bírák nyugdíjkorhatárának és az Alkotmánybíróság hatásköreinek megváltoztatása volt, mely két ügy egymással szorosan összefonódott. Miután az alkotmánybírók 2012-ben 8 : 7 arányban úgy döntöttek, hogy alkotmányellenes a bírók 62 évre lecsökkentett nyugdíjkorhatára, Orbán Viktor közölte: „a rendszer marad”.²¹ Az ilyen és ehhez hasonló nézeteltérések nyomán 2012-es hatálybalépéssel a kormánytöbbség több ponton szűkítette a testület hatáskörét²² (miközben a kormánypárti szakértői anyagok szerint az intézmény „súlya nem csökkent”).²³ A nyugdíjkorhatár ügyében az Európai Bizottság végül 2013 végén szüntette meg a kötelezettségszegési eljárást, miután „Magyarország összhangba hozta jogszabályait az uniós joggal”.²⁴

A törvényhozás funkciója nagyjából megfelel Hegel rendi gyűlésének, ennek korlátozott, de fontos funkciójának.²⁵ Ez becsatornázza a polgári társadalom információit a döntéshozásba, és biztosítja az ellenőrzés lehetőségét (melyet a Fidesz messze nem számolt fel, elég csak az azonnali kérdések órájának miniszterelnökhöz intézett kérdéseire gondolni). A fejedelmi akaratot a 2014 után kiteljesedő új államrendben a francia miniszterelnök funkciót megidéző „Miniszterelnökséget vezető miniszter” dolgozza ki és hajtja végre. A kormányon belül is megfigyelhető hierarchizálási és centralizációs törekvések megjelennek a miniszteri rangra emelt központi kommunikációs feladatokban (lásd Miniszterelnöki Kabinetiroda) és a kormánykabinetek felállításában is.²⁶ Ez utóbbiak Lázár János miniszterelnökséget vezető miniszter szerint „elsősorban a miniszterelnök munkáját segíti(k), ezek lesznek a vélemények ütköztetésének helyszínei, mert bizonyos témák kitérőváltására a kormányülés nem alkalmas”.

Végezetül a hegeli államfelfogás „egyetlen akarat – egységes végrehajtás” koncepciója megjelenik a közigazgatás centralizációjában is. Ennek egyik kulcseleme volt az önkormányzatok közigazgatási funkcióinak leépítése és a kiterjedt kormányhivatali rendszer mint területi államigazgatási szervezet megteremtése. A közjogi-közigazgatási átszervezések során a kormány egyetértett azzal a hegeli tézissel, hogy a centralizáció „könnyedséget, gyorsaságot és hatékonyságot” biztosít az államügyek intézésében. Fontos ugyanakkor hangsúlyozni, hogy a hegeli állammodell és ennek 2010 utáni érvényesítése nem totális államban gondolkodik.

²¹ Lásd <http://valasz.hu/itthon/kihathat-e-a-kozszolgakra-is-a-dontes-51854>

²² Lásd http://arsboni.hu/dolgozatok/alkotmanyjog/Szalbot_Balazs_Az_Alkotmanybirosag_hatas_koreinek_modosulasa.pdf

²³ Lásd http://alapjogokert.hu/wp-content/uploads/2013/11/Nem-cs%C3%B6kkent-az-Alkotm%C3%A1nyb%C3%ADr%C3%B3s%C3%A1g-s%C3%BAlya_Alapjogok%C3%A9rt-K%C3%B6zpont_20131113.pdf

²⁴ Lásd <http://www.bruxinfo.hu/cikk/20131120-lezarult-a-birak-nyugdijazasa-miatti-eljaras.html>

²⁵ De Laurentiis, Allegra – Edwards, Jeffrey: *The Bloomsbury Companion to Hegel*. A&C Black, 2013.

²⁶ Lásd <http://www.kormany.hu/hu/miniszterelnokseg/hirek/magyarorszag-a-biztonsag-a-legfontosabb>

A BÜROKRÁCIA MINT ÁLTALÁNOS REND

A negyedik hegeli tétel a bürokrácia „általános rendként” való meghatározása. Az általános rend tagjai túllépnek saját társadalmi közegükön, és életüket az állam szolgálatának szentelik. Az általános rend e gondolata erőteljesen megjelenik a 2010 utáni közszolgálati és felsőoktatási átszervezésekben. A közszolgálati tisztviselőkről szóló 2011-es törvény²⁷ bevezeti a kormánytisztviselő, illetve az állami tisztviselő fogalmát (a korábbi köztisztviselői kar egy részének, illetve a kormányhivatalok egyes dolgozóinak jelölésére). Erőteljesebben megjelenik a speciális jogálláshoz kapcsolódó köteleességtudat, illetve szolgálat ideológiája, mely immár egyértelműen az államhoz kötődik.

A hegeli elveknek megfelelően a köz szolgáltaiban az állam szisztematikus oktatással és képzéssel „plántálja el” az „állam nagyságának” gondolatát. Az általános rend rekrutációja és képzése az állam fontos feladatává válik. Ezeket a folyamatokat világosan jelzi a Nemzeti Közszolgálati Egyetem (NKE) 2011-es megalapítása. Az intézkedés egyetlen szerves intézmény keretében egyesítette a különböző közszolgálati területeket (államigazgatási szakértők, katonai vezetők stb.), megteremtve ezzel az egységes elvek szerinti állami elitképzés feltételeit. Orbán Viktor az NKE lapjának adott 2017-es interjúban²⁸ ezt így foglalta össze: „Az NKE megalakítása jelentős lépés a közigazgatás reformjában, mert olyan szakembereket képez, akik új generációját adhatják annak az államnak, amelynek felépítésén a kormány megalakulása óta dolgozik.” Ugyanebben az interjúban kerül először elő az ismét önállóvá váló államtudományi képzés gyakorlati jelentősége, mely immár minden állami vezetőt érint: „Minden államnak szüksége van olyan elhivatott szakemberekre, akik az állam működéséről átfogó és részletes tudással rendelkeznek, képesek magas szintű tervezési, stratégiai, elemzési, jogi és vezetői feladatok ellátására. Célunk az, hogy valamennyi állami vezető részesüljön államtudományi képzésben, legyen szó területi vagy központi szerv vezetőjéről. Az államtudományi képzés átalakításával a jövő számára olyan közigazgatási tisztségviselőket kell képeznünk, akik szakmai tudásuk mellett elkötelezettek a nemzeti érdek képviselője, a morális tartás és a köz szolgálata iránt.” Az állam tisztviselőinek így meghatározott ethoszában, feladatkijelölésében, rekrutációjában és képzésében megjelenik a hegeli általános rend összes jellemzője.

²⁷ Lásd https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100199.TV

²⁸ Lásd http://uni-nke.hu/uploads/media_items/bonum_publicum_2017_02.original.pdf

Az organikus államelmélet és a történeti államok valósága

Befejezésül az ideáltípus és ennek különös magyar történeti formája közötti ellentmondásokra reflektálunk. Két ilyen feszültségócot azonosíthatunk, melyeket a rendszer-apológia és tudományosság, illetve a gyakorlati relevancia problematikájához kapcsolhatunk.

Kezdve az előbbivel, a 2010 utáni ellenzéki nyilvánosságokban gyakori kritika, hogy az organikus államelmélet és a hozzá kapcsolódó kommunikációs panelek (például a „jó állam” kifejezés) megjelenése a kormánnyal szimpatizáló szervezetek és szerzők anyagaiban pusztán a rendszer-apológia célját szolgálják, s így tudományos értelemben nem vehetőek komolyan.

Ennek kapcsán fontos hangsúlyozni, hogy elméleti keretünk érvényességének nem feltétele, hogy a döntéshozók és a közbeszédet befolyásoló szereplők higgyenek az organikus államelméletben, alkalmazásának gyakorlati hasznosságában. A rendszer-apológia vádja amúgy is csak ritkán bizonyítható egyértelműen, melyre kézenfekvő párhuzamot kínál maga Hegel esete. A liberális eszmetörténeti hagyományban fontos toposzként jelenik meg, hogy Hegel kritikátlanul állt volna hozzá kora Poroszországhoz, elég csak Popper éles bírálatát említeni.²⁹ A fiatal Hegelről szóló írásában Lukács György ugyanakkor amellet érvel, hogy a német filozófus tisztátlátását nem homályosították el a Nagy Frigyesről szóló legendák.³⁰ A poroszok által indított háborúban nem fedezte fel az „általános érdeket”, és még idősebb korában is nagyobb szimpátiával viseltetett Ausztria és II. József reformtörekvései iránt. Avineri egyenesen nonszensznek tartja ezeket a bírálatokat, Hegel filozófiája és életrajza szempontjából egyaránt.³¹ A német filozófus esete jól példázza, hogy megfelelő forráskritikával, de egyben a saját tudásunk korlátainak ismeretében kell közelíteni az állam szerepét tagláló munkákhoz és szerzőikhez.

Másrészt az, hogy érvelésünk szerint egy sajátos államelméleti keret más paradigmánál jobban írja le egy történeti állam működését, logikáját, korántsem sem jelenti azt, hogy az ideáltípus és az államélet történeti eseményei között tökéletes és az esetek teljes körére kiterjedő megfelelést feltételeznénk. Hegel maga sem kerüli meg ezt a kérdést (258. §), melyet egy különbségtétel felállításával old meg. Ez a különbségtétel az állam *gondolt* és *történeti* tekintélyének elhatárolására épül. Eszerint hogy „mi volt a történeti eredete az államnak [...], az állam eszméjét nem érinti, hanem a tudományos megismerés szempontjából [...] mint jelenség történeti tény. [...] A filozófiai vizsgálódásnak mindennek csak a belső oldalával, a gondolt fogalommal van dolga.”

²⁹ Popper, Karl: *The open society and its enemies*. London, Routledge, 2012. 259–260. o.

³⁰ Lukács György: *A fiatal Hegel*. Budapest, Kossuth–Akadémiai, 1976.

³¹ Avineri, Shlomo: *Hegel's theory of the modern state*. Cambridge, Cambridge University Press, 1974. 116. o.

Ha például a Nemzeti Együttműködés Rendszeréről szóló politikai nyilatkozat az organikus állameszme elemeit egy „új társadalmi szerződésre” való hivatkozásokkal vegyíti, az semmit nem von le az organikus elméleti keret magyarázóerejéből. Az ilyen inkonzisztenciák megjelenhetnek az államideológiában és az államszervezés gyakorlatában egyaránt. Az elméleti keret relevanciáját ugyanakkor nem az egyes esetek, hanem az államrend egésze szintjén kell vizsgálni. A létező államok ideáltípushoz mért hiányosságait könnyű túlhangsúlyozni, ami gátolja az államok „belső szervezetének” megértését. Persze – mint Hegel (258. §) is elismeri – az állam „nem műalkotás, a világban áll, tehát az önkény, a véletlen és a tévedés szférájában”. De a „legrútabb ember, a büntetett, egy beteg és nyomorék még mindig élő ember: az afirmatív, az élet a hiány ellenére is fennáll”.